

Kom igång med trädgården

Av Monika Bredberg

Idet här kompendiet kommer du att få en kortfattad vägvisning in i den underbara fritidssysselsättningen trädgårdsodling. Många forskningsresultat har visat på att arbete i trädgården inte bara ger dig njutning, utan också ett friskare och mer harmoniskt liv. I det här ämnet kan man skriva hur mycket som helst, men jag har försökt att vara så kortfattad som möjligt. I kompendiet har jag tagit upp hur du kan få en väl fungerande jord, som är basen för ett lyckat trädgårdsodlande, samt en del om sådd, plantering av perenner, buskar, träd och lite annat. Allt med hänsyn till både plånbok och obefogad arbetsbelastning.

Planering i 10 steg

- 1. Ta hänsyn** till de naturliga förutsättningarna din tomt har. På en tomt i en tallskog trivs andra växter än på gammal åkermark. För att få bästa resultat måste man jämkna sina önskemål med verklighetens förutsättningar.
- 2. Fundera** över dina egna och familjens behov. Vad trädgården ska användas till. Ska den bara vara till rekreation eller till odling av grönsaker, frukt och bär.
- 3. Tänk** också på hur mycket tid du vill lägga ner för sköta trädgården. För den med hängivet intresse för trädgård finns inget tak.
- 4. Planera** för hela säsongen. Om man inte är hemma hela sommaren bör trädgården planeras så att den inte bara blommar som bäst just då. Annars planerar man så att det blommar som vackrast den tid man är hemma. Tänk tidig vår, blad och växtstruktur, och naturligtvis höstfärgning såväl som vinterns siluetter.
- 5. Rita och rita igen.** Gör en skiss där du ritar in vad som redan finns samt de olika saker som du önskar i din trädgård. Prova att flytta runt de olika delarna på olika sätt. När du är nöjd går du ut i trädgården och markerar de olika platserna. Använd gärna en vattenslang. Då blir det lättare att känna av de olika ytorna, om uteplatsens storlek blir bra eller att gångens kurva blir både vacker och bekväm. Sätt pinnar där du tänkt dig ett träd. Titta och känn efter.
- 6. Använd gärna marktäckare.** Det gör trädgården mer lättarbetad och ger den ett naturligare intryck. Marktäckare är särskilt bra på platser där gräset inte trivs eller kan vara svårklippt. Det kan vara i slänter eller på skuggiga platser under buskar och träd i de ”lurvigare” partierna i trädgårdens ytterkant.
- 7. Skapa rumslighet** i trädgården. Det kan räcka med ett golv men blir mer påtagligt genom väggar och tak. Taket kan vara ett träd eller en pergola. Låt gärna häckar, plank eller buskage dela in trädgården i flera rum, gärna med olika funktioner och uttryck.
- 8. En välkommande entré** gör mycket för helhetsintrycket. Det är också en plats man passerar varje dag. Det är här man upptäcker de första vårlökarna. En omsorgsfullt planerad och vackert stensatt gång förhöjer intrycket för lång tid framöver.
- 9. Ta hänsyn** till din egen ekonomi. Är den begränsad kan man anlägga trädgården i flera etapper som inte känns lika mycket i plånboken.
- 10. Ta hjälp** av en trädgårdsarkitekt när du har klara önskemål och åsikter om hur din drömträdgård ska se ut men inte själv kommer vidare.

Jordens optimala innehåll

50 % jord, 25 % vatten och 25 % luft är det optimala förhållandet för en bra fungerande jord. En bra jordblandning kan du åstadkomma med befintlig jord, organiskt material, stallgödsel och eventuellt grov sand, 0-8 mm. Varje år tillsätts ca 15 cm tjockt lager med organiskt material för att behålla ett väl fungerande mikroliv. Maskar, mikroorganismer och andra smådjur bryter ner det organiska materialet, vilket bidrar till en luftig och gödslad jord, allt för växternas välbefinnande. Med organiskt material avses i den fortsatta texten torvmull, torra

löv, halm, kompost, ogräs, gräsklipp, stallgödsel, kvistar, barkmull mm. I nedbruten form kallas organiskt material även för mull.

Jordförbättring till olika typer av jordar

Sandjord, lerjord, mulljord, mo och mjälajordar, så brukar man dela in olika jordtyper. Det finns förstås alla blandningar där emellan.

I sandjord tillsätts mullämnen och stallgödsel. Tyngre jord som lerjord kan också tillföras. Lerjord brukar behöva tillsatser av grov sand/grus, stallgödsel och mullämnen. I riktigt styv lerjord grävs inte den nya jordblandningen ner så mycket, utan läggs till största delen ovanpå lerjorden. Lerjordar är mycket mineralrika och fuktighetshållande. Vid torka kan de bli väldigt kompakta.

Mulljord behöver tillsats av grov sand, (ungefär 50 % för att få en varmare jord som släpper tjälen i tid, för t ex rhododendronbuskage) stallgödsel och eventuellt algomin eller chrysan. Mo- och mjälajordar mår bra av tillsatser av organiskt material och stallgödsel.

Gödsling

Med gödsel avser jag först och främst stallgödsel från hästar, kor och höns. Stallgödsel har fördelen att den jordförbättrar samtidigt som den gödslar. Använd alltid brunnen gödsel, annars är det lätt att växtrötterna bränns sönder. Gödselvatten kan göras av nässlor, 10 l vatten 1 l nässlor eller gödsel blandat med vatten. Nässellandningen får stå och jäsa cirka en vecka, sedan blandas den ut med vatten tills den får samma färg som tevatten. Algomin och chrysan är två naturgödselmedel som finns att köpa på säckar, som kan vara bra att ta till vid behov.

Hur mycket gödsel som behövs beror på vilken jordtyp det gäller samt hur väl underhållsgödslad den är. Vid nyanläggning av en rabatt med normaljord, ca. 5-10 kg stallgödsel per kvadratmeter. Sandjordar kräver mer. Vid underhållsgödsling ca 2 kg per kvadratmeter och år, plus eventuellt lite konstgödsel.

Gräsklippen från den första klippningen är den mest näringsrika och ett fullgott gödselmedel. Lägg alltid gödseln ovanpå jorden och luckra bara om i det översta jordlagret. När du ska anlägga din plantering bör du gödsla antingen 2 veckor före eller 2 veckor efter planteringen. Med långtidsverkande gödsel som chrysan går det bra att tillföra gödslet vid planteringen. Den 1 juli är en ungefärlig tidpunkt för den sista kvävegödslingsgivan, för att växterna ska hinna avmogna, det vill säga invintra så bra som möjligt.

Om du har tänkt höstgödsla med konstgödsel (PK-gödsel) börja då redan i början av augusti, för att skapa en god invintring. PK-gödsel innehåller fosfor (P) som är bra för nästkommande års fruktsättning och kalium (K), som fungerar som glykol i stammar och grenar och är därmed bra för invintringen. Vedaska runt äldre träd, buskar och bärbuskar/träd fungerar på samma sätt. Kalk tillsätts när så behövs.

Gödsel krävs för att kvävefattiga mullämnen ska kunna brytas ner. Annars tas kvävet ur den befintliga jorden. Detta bör du tänka på om du använder täckbark direkt på jorden.

Kompost

En öppen trädgårdskompost kan till exempel göras av SJ-pallar i tre fack. Placera komposten i ett vindskyddat, väl-dränerat och halvskuggigt läge. Börja med att lägga tidningspapper och sand i botten, sedan ett varv med torra grenar för bra luftgenomströmning. Allt eftersom man lägger i trädgårdsavfall (10-15 cm tjockt lager) varvar man med ett centimetertjockt lager jord för att tillsätta mikroorganismer som är bra för nedbrytningen. Lite gödsel (5-10 l/sommar) tillsätts om avfallet är kvävefattigt, d v s innehåller till största del av exempelvis halm, torra löv, torrt gräs. Grov sand är också ypperligt att blanda in för att få en bra jordsammansättning. Vid långvarig torka kan du behöva vattna på komposten. Under förvaringstiden kan du lägga

färskt gräsklipp eller halm över kompostjorden. Ogräs från trädgården kan komposteras om du täcker det noga med exempelvis ett tjockt lager med tidningspapper. Det är viktigt att det blir alldeles mörkt under papperet. Utan ljus dör ogräset. Strör du över lite jord så ligger tidningspapperet kvar och ser inte så gräsligt ut.

Fördelar med upphöjda rabatter

Jorden värms upp snabbare på våren och växterna får en tidigare start på växtsäsongen (gäller även i växthus) om du har upphöjda rabatter. Det ger även växternas rötter en bra dränering, vilket är fördelaktigt för invintringen. Höga rabatter passar även bra för lökväxter, som oftast föredrar en torrare jord inför vintern. Risken för tjälkorpa på hösten kan också undvikas med denna metod. Den här typen av plantering passar framför allt bra på fuktig och lerhaltig jord, men även om du har köpt en växt som är på gränsen att klara sig här i vår zon.

Nyanläggning av odlingsbäddar

Trädgårdsodlingens ädla konst har många läror. Vissa av dessa fem metoder förutsätter att du har en befintlig gräsmatta med ca 30 cm matjordsdjup eller mer. En del av metoder här nedan kan kräva lite tålamod men är i gengäld ekonomiska.

1. Vik upp dagstidningar på mitten, och lägg dem omlott över den tänkta platsen för rabatten. Varva sand, gräsklipp och allt organiskt material som du kan få tag på under sommaren. Rensa kontinuerligt bort fröogräs. Året därpå är troligtvis inte materialet helt förmultnat utan det kan ta upp till tre år. När du har tillsatt ditt material så att du är nöjd med höjden och strukturen kan du lägga på gödsel. Luckra sedan upp ytan (jordfräs är inte det bästa för maskarna och jordstrukturen). Är materialet inte helt färdigkomposterat kan du lägga jord i planteringsgropen när du planterar dina växter.
2. Direkt på tidningspapper kan du lägga ca 20 cm jord och ev. gödsel (vänta då ca. två veckor med planteringen). Passar bra om du vill plantera perenner samma säsong.
3. Spadvänd den tänkta rabattytan tidigt på säsongen då gräsmattan inte har hunnit komma igång med ett starkt rotsystem (underlättar grävningen). Lägg på organiskt material, gödsel och ev. grov sand. Täck med tidningspapper, så tätt att det inte blir några glipor där ljuset kan komma in. Strö över lite jord så att papperet ligger kvar. Gör hål i tidningspapperet och plantera ca två veckor senare, täck med ca två cm tjockt lager jord och/eller täckbark så har du snabbt en fin rabatt.
4. Pallkragodling passar framförallt bra till grönsaksodling där man lätt och snabbt vill åstadkomma höga odlingsbäddar. Gräv ner pallkragarna lite eller lägg kragarna direkt på marken med tidningspapper under. Markduk med tidningspapper under är också bra. Vik gärna upp markduken mot innerväggarna så skyddas träet och ogräset har svårare att komma in i bädden. Fyll upp med jord och gödsel. Pallkragar passar även för odling i sand. Fyll upp med önskad mängd sand. Tillsätt ca 20 cm jord för perenner (kan ev. uteslutas). Vid odling i enbart sand är det viktigt att alltid gödsel med organiskt material. Gödsel med ca tre givor färskt gräsklipp runt plantorna per säsong.
5. Våtbädd kan vara ett bra alternativ vid problemjordar eller om du vill plantera under stora uppvuxna buskar och träd. Dessa har annars lätt att vandra in med sina rötter i den nygödslade och fräscha jorden. Använd kraftig och stadig presenning eller uv-beständig byggplast. Gräv ur till önskat djup eller lägg ut plasten/presenningen uppe på jordytan. Lägg först i ett bevattningsrör. Tillsätt grova grenar och 10-20 cm sand. Fyll upp med jord. Låt sanddjupet vara så pass högt att sanden når minst fem cm över gräsmattenivån. Kommer det för mycket nederbörd är det bara att vika ner ett hörn, som då fungerar som dränering. Använd önskat kantmaterial.

Planera/anlägg/plantera din perenna-rabatt

Om du ska anlägga en perenna-rabatt vid husväggen bör du först lägga en kant med kullersten, marksten eller täckbark ca 50 cm från väggen, så kommer regnvattnet åt planteringen. Underst stenen läggs gärna markduk, sedan stensmjöl mellan stenfogarna så slipper du problem med ogräs. Under etableringsåret behöver alla växter omsorgsfull vattning. Därefter ska du helst inte vattna dina växter särskilt mycket (gäller även buskar och träd). Behöver du ändå vattna så gör det på kvällen eller tidigt på morgonen, luckra jorden efter ca 15 minuter (mer om vattning i nästa stycke). Perenner behöver minst ett 20 cm jorddjup. Plantera gärna ett ojämnt antal växter av samma sort för ett mer harmoniskt resultat. Var noga med att ta reda på dina växters växtbetingelser sedan kan du experimentera med andra växtplatser

Häckplantering, vattning och luckring

Gör gärna en upphöjd plantering även vid häckplanteringar. Sätt tre-fyra plantor per meter (plantor med tre- fem grenar klassas som häckplantor). Om du har valt att sätta en häck av en stor och bredvuxen sort räcker det med tre häckplantor per meter. Gör ett 40 cm djupt och 60-100 cm brett dike med markduk (vågrät) på vardera sidan så får du en helt underhållsfri häckplantering. Ta tillvara grässvålen. Vänd den upp och ner längst ner i diket, rötterna och gräset blir till fin jord när den har förmultnat. Förbättra den befintliga jorden med kompost eller barkmylla (kvävegödsblad halvförmultnad täckbark). Sätt ner plantan på samma nivå som den har stått tidigare, lägg lite jord runt rötterna, tryck till lätt och vattna. Fyll sedan upp med den resterande jorden. Gör en jordvall så vattnet hamnar hos rötterna och inte rinner bort. Vattna ordentligt ca 30 l/m 1ggr i veckan under hela första säsongen. Porslang, svettslang eller fukt slang är ett annat bra alternativ, den kan kolas på vattenslangen och ligger vid häcken hela sommaren och vattnet hamnar där den ska. Gödsling se ovan. Har plantorna slagit ut vid planteringen beskärs plantorna nästkommande vår ner till ca 15 cm. De kommande tre åren sparas 15 cm av årstillväxten, detta föra att få en tät häck ända nerifrån. Toppen på barrhäckplantor klipps när önskad sluthöjd uppnåtts.

Häggmispel är ett exempel på en bra smalväxande häck och aronia på en bredväxande häck. E-plantor kan vara att föredra om du i framtiden har tänkt förlänga din häck. Då får du en garanti på att få exakt samma sort som den du har påbörjat. Dessutom är de garanterat virusfria och provodlade för just sin odlingszon.

Allmänt om vattning: Vattna morgon eller kväll. Se alltid till att vattna ordentligt så att vattnet kommer ner på djupet, annars söker sig inte rötterna neråt i jorden utan blir beroende av täta vattningstillfällena. Vattna gärna med regnvatten ur tunnor då temperaturen är den rätta för växterna. Luckra eller lägg ett tunt lager med jord för att bibehålla markfukten efter (ca. 15 min.) vattning eller regn.

Plantera träd

När du köper träd bör du tänka på dess slutstorlek. Placera inte trädet där det kanske kommer att skymma uteplatsen när det har blivit fullvuxet. Tänk också på stamhöjden när du köper träd, stammen växer inte på höjden, utan tillväxten sker i toppen. Ett träd med hög stamhöjd är mycket lättare att komma åt att klippa under än ett med låg stamhöjd. Genom beskärning av de lägst sittande grenarna kan du själv bestämma stamhöjden.

Gräv en så vid grop som möjligt, gärna en meter eller mer i diameter så behöver du inte gräva så djupt (ca 40 cm). Luckra i planteringsgropens kanter så rötterna lättare kan söka sig ut i den omkringliggande jorden. Lägg grässvålen upp och ner i gropen, fyll upp med befintlig jord blandat med god jord och/eller kompost. Är rötterna ihopsnurrade, dra isär dessa. Sänk ner jordklumpen till hälften under gräsmattenivå, fyll upp runtom med god jord. Lägg jord runt

plantan i samma höjd som i jordklumpen. Glöm inte att slå ner en tjock påle för stabilisering av trädet. Det är viktigt för en bra utveckling av rotsystemet. Pålen ska inte gå högre upp än till det första grenvarvet, detta för att grenarna inte ska skava mot pålen. Se även till att hålla ett lagom avstånd mellan pålen och stammen. Fäst med ett material som inte skaver in i stammen. Kontrollera uppbindningen varje år. Solens värmande strålar kan åstadkomma sprickbildning i stammen på vårvintern. Det beror på savstigning under de varma dagarna och minusgraderna under nätterna. Pålen placeras därför på södersidan av stammen för att minska temperaturskillnaden mellan natt och dag. Placera också en påle från det håll som det blåser mest.

Nu står trädet på en liten kulle och får en bra dränering av rotsystemet och en god syretillförsel. Gödsla och vattna som för häckplantering och buskplantering. Om platsen för planteringsytan är väldigt vattensjuk är det fördelaktigt att göra ytterligare en skyddsåtgärd, med en dränering ut till ett angränsande dike. Se gärna till så inte gräset växer in mot trädstammen, då är det risk att den skadas vid gräsklippningen. Äppelträd föredrar en varm lite sandblandad och inte alltför blöt jord.

Olika marktäckningsalternativ

Jorden och växterna mår allra bäst om de får ett skyddande täcke av låga marktäckande växter eller annat marktäckande material. Markfukten kvarhålls vilket är bra för maskar och mikroliv. Det hindrar också ogräs från att få fäste.

Gräsklipp gödslar, jordförbättrar och kvarhåller markfukt. Sten och grus värmer jorden, kvarhåller markfukt, utjämnar dag och nattemperaturen samt syresätter rötterna när en del av materialet har sjunkit ner i rabatten. Markduk gör att fukten behålls i jorden och minimerar ogräsrensningen. Lagg tidningspapper under duken, framför allt om det finns rotogräs i jorden. Får ogräset inget ljus så dör det mesta efter en säsong. Gör en öppning i duken för perennen/busken/trädet. Täck duken med t ex bark, färgad flis, grus eller sten. Ogräs som kommer upp i planteringshålet får man nöta bort med kontinuerlig rensning. När ogräset har producerat 2-4 bladpar har rotsystemet skattats på mer lagrad näring än den producerat, då är en bra tid att rensa. Täckbark på markduk (ca 4-10 cm) är ett användbart och vackert täckningsmaterial. Efter några år blir täckbarken till jord och det är dags att förnya materialet. Lyft på markduken och lägg den gamla barken under duken, gödsla, lägg tillbaka duken och fyll på med ny täckbark.

Städa med mätta inför vintern

Hur mycket du vill städa i sin trädgård är väldigt individuellt. Låt gärna perennerna stå kvar som ett skyddande täcke för rötterna under vintern. Klipp eller smula sönder de torkade växtdelarna till våren. Prydnadsgräs och perenner med ihåliga stammar ska aldrig klippas ner på hösten. Vatten kan tränga ner och spränga rötterna. Höstlöv kan du lägga i ordning intill rabatten, (lägg gärna fiberduk över annars blåser de bort) och i början av december krattas de in i rabatterna. Detta för att växterna inte ska börja ruttna under löven om det blir en fuktig och utdragen höst. Löven fungerar som ett skyddande täcke under vintern. Till sommaren låter du löven ligga kvar, det räcker med att strö ett tunt lager jord eller kompost över löven. Runt månadskiftet juli - augusti har ett 30 cm lager löv förmultnat och ätits upp av maskar och andra insekter. Nyplanterade barrväxter och rhododendron bör viras in med säckväv de två första vintrarna. Täck de växter som ska skyddas på senhösten i november/december, för redan i januari börjar solen torka ut städsegröna blad och barr.

Vill du ha igelkottar och andra djur i trädgården så låt gärna en del av den vara lite stökig.

Material till rabattkanten

Inramningen av rabatten kan göras av till exempel sten, torvblock och/eller träslag i olika varianter, exempelvis videstaket, rullkanter eller stockar. Variera gärna kantmaterialet i din rabatt, då får du en mer spännande och naturlig kant. Använder du torvblock så tänk på att inte placera dem i ett alltför utsatt, torrt och solgassigt läge. Blocken drar då dels fukten ur jorden och den eftertraktade gröna patinan tar mycket längre tid att få fram. För att påskynda mossbeklädnadsprocessen kan du pensla med filmjolk på torvblocken.

För att inte få in angränsande gräsmatta i rabatten kan en markduk läggas under kantmaterialet och en bit ut, ca 20-40 cm. Gräv en kanal närmast kantmaterialet, lägg ett lager med täckbark, grus, kullersten eller marksten på duken. Detta ser inte bara prydligt ut, utan underlättar också gräsklippningen.

Kombinationsväxter

Växtkombinationer är något väldigt personligt, men här har jag räknat upp några kombinationer som kan vara roliga att prova. Rödblådiga växter kombinerade med silverfärgade samt rödblådiga med gulbladiga. Stora blad kan med fördel planteras tillsammans med långsmalbladiga och flikbladiga växter.

Inköp av ”vill-ha-växter” till din trädgård

Om du köper växter som har en lägre zonangivelse än där du bor, får du tänka på var och hur du planterar din växt. En väl-dränerad upphöjd rabatt i en skyddad del av trädgården kan ligga en eller två zoner lägre än vid en utsatt del av trädgården.

Vårda dina växter från växtsjukdomar

Växtförhållandet, har stor betydelse för att förhindra sjukdomar. Förhållanden som kompakt och för blöt och dåligt dränerad jord ger syrebrist. Brist på liv i jorden av för lite organiskt material, för kraftig uttorkning, försvagar växterna och ökar mottagligheten för växtsjukdomar.

Mjöldagg: Uppstår lätt vid dåligt dränerad jord, eller om det är en torr växtplats samt ett lugnt och skyddat läge. Glesa därför ur täta buskage så att de torkar upp snabbt efter regn. Försök att inte torka ut växten för hårt. Överdriven kvävegödsling gör det även lättare för mjöldaggssporer och löss att tränga in i bladen. Till växter som lätt angrips av mjöldagg kan 5-10 liter aska eller 2-3 kg stenmjöl spridas ut runt växterna på hösten eller våren. Låter du mjöldaggsangripna löv ligga kvar under buskarna måste du lägga ett fem cm tjockt lager med grov sand ovanpå löven. Det förhindrar svampsporererna att på nytt infektera de nyutslagna bladen och samtidigt luftas jorden, vilket ökar buskarnas trivsel.

Löss: Med högsommarens varma vindar kommer lössen drivande ner i våra trädgårdar. Prova att spruta med såpvatten eller avkok på åkerfräken med lite såpa som lär fungera bäst på våren

Övriga tips och idéer

- Om du har köpt en gammal tomt bör du inte ha för bråttom att iordningsställa en ny trädgård. Det kan vara bra att se vad för slags växter som finns i trädgården och var de naturliga gångarna och sittplatserna finns. Lagg märke till eventuella olika jordförhållanden på tomten samt observera var de ljusa och de skuggiga platserna finns.
- Har du en svårklippt sluttning i din trädgård kan ett alternativ till klippning vara plantering av tåliga marktäckande växter som jättedaggkåpa, bergenia eller buskar.

- Gå inte i rabatterna, det gör jorden kompakt och dåligt syresatt. Placera i stället ut trampstenar som dessutom fungerar som värmeutjämnare under natten.
- Genom att klippa bort de utblommade blomstänglarna kan du få ytterligare en blomning.

Beskärning

JAS- månaderna, det vill säga juli, augusti och september, är bra månader att beskära buskar och träd. Under tillväxtperioden har växten lätt att läka sårytan. Beskär strax utanför den rynkiga så kallade "kragen". Försök att göra ett så "rent" snitt som möjligt. Lämna inte några tappar eller uppfläkt bark som annars lätt kan bli inkörsport för svampangrepp. Beskärningen bör ske vid torr väderlek. Stenfrukter ska beskäras efter skörd med början i augusti. Föryngringsbeskärning av en gammal risig buske görs under en period av tre år.

Uppdragning av buskar från sticklingar

Man skiljer mellan ört- och vedartade sticklingar. Vedartade sticklingar är föregående års skott. Örtartade sticklingar är sticklingar tagna samma år som de vuxit ut. De senare tas på högsommaren i månadsskiftet juli - augusti. 2-3 sticklingar kan tas från samma gren, håll bara reda på vad som är upp och ner på sticklingen. Klipp sticklingarna under ett bladfäste, då har de mycket lättare att bilda rötter. För att sticklingarna ska ha ännu lättare att bilda rötter, sätts dessa i ett kärl med salixvatten ca 12-24 timmar före stickning. Riv bort de nedersta bladen innan de sticks. Behåll inte mer än 2-3 blad på sticklingen. För att den fina snittytan på sticklingen inte ska skadas kan du göra ett hål med en penna eller liknande. Sticklingarna ska vara ca 15 cm långa och sättas ner till ca hälften i sand och torvblandad jord. Stick i minst 15 cm höga krukor med ett avstånd på 2-3 cm. Vedartade sticklingar täcks med fiberduk och duschas minst en gång per dag. Örtartade sticklingar täcks med plastpåse med hål i. Sätt en stödpinne i mitten så påsen inte kommer i kontakt med sticklingarna. Sticklingarna får inte torka ut. När sticklingarna är ca 15 cm klipps de ner till 8-10 cm och planteras i rabatten.

Giftiga växter

Om det finns små barn i närheten bör du förstås tänka på att vara försiktig med de giftiga växtsafterna och bären på dessa buskar och perenner. Några av de vanligaste giftiga trädgårdsväxterna är; fingerborgsblomma, stormhatt, trolldruva, tibast, besksöta, try, druvfläder (den oäkta), liljekonvalj, gullregn samt törelväxter.

Trädgården är till för dig

En trädgård ska inte vara till en belastning. Den ska främst medföra njutning, stimulans och avkoppling. Gör trädgården så omfattande som du orkar med. Bygg ut rabatter eftersom du ser att du har tid och ork. Det viktigaste är att utforma trädgården efter just *dina* önskemål. Slutligen hoppas jag att mina tips kommer att ge dig god vägledning i världens trevligaste fritidssysselsättning.

Perenn-sådd

- **Fröskörd:** Tillvaratagandet av fröer på hösten gör man helst en fin dag, när solen har torkat upp daggen. Lägg fröerna att torka inomhus i cirka 3 veckor. Förvara gärna de torkade och rensade fröerna i papperspåsar, som sedan förvaras i plastlåda, på sval och mörk plats. Så kan de ligga i många år.
Fröer med hårda skal kan behöva sandpappas före sådd.
- **Sådd:** Börja med att fylla alla krukorna till hälften med P-jord, fyll sedan upp med såjord. Platta gärna till jorden lite lätt. Vattna ganska sparsamt på jorden. Om fröna går att ta upp ett och ett, lägg då cirka 5 frön i varje kruka. Strö över ett tunt lager såjord (ej ifall de är ljusgroende). Ta sedan och spreja lätt över sådden. Märk varje kruka med både svenskt och latinskt namn, använd exempelvis frystejp och vattenfast penna. Placera sådderna i en pappkartong eller liknande, trä in kartongen i en plastpåse. Låt krukorna stå inomhus i ca 2 dygn så att fröet hinner suga upp vatten så skalet på fröet spricker och kan börja gro (efter köldbehandlingen) när du tar in sådden.
- **Stratifiering** = uppmjukning av skalet: Istället för att som i naturen ligga i regn, rusk och kyla under vinterhalvåret ger vi fröerna en konstlad vinter. Antingen i kylskåp i 3-gradig värme eller ute mot en norrvägg, täckt med cirka 1/2 meter snö i minst 4-6 veckor.
- **Omskolning:** I slutet av april är det dags att ta in krukorna. Ställ dem gärna i ett garage några dagar, så att de får rinna av. Ställ sedan krukorna ovanför ett element eller annan värmekälla. En placering ovanför ett element i ett fönster går utmärkt. När hjärtbladen börjar visa sig efter några veckor ska krukorna stå så ljust som möjligt. Sätt gärna ett lysrör ovanför (10-20cm ovanför plantan). Små och knubbiga plantor får du om plantorna får stå ljust och lite svalare under uppväxten (ca 15-18 grader). Efter ungefär 4 v. är det dags för omskolning. Plantan har nu fått 2 hjärtblad och 4-5 karaktärsblad. Förbered krukorna med P-jord, tillsätt gärna lite extra kalium för rotbildningen. Lyft försiktigt i hjärtbladen (aldrig i stjälken), hjälp till med en liten gaffel.
- **Avhärdning:** Börja med att ställa ut plantorna en kort stund de första dagarna. På en vindstill och skuggig plats, mot en norrvägg med fiberduk över. Efter cirka 1-2 veckor är plantorna redo för utplantering, som kan påbörjas 10-12 juni och fortsätta fram till i mitten av september, med undantag för juli månad.
- **Jordförberedelse/Utplantering:** Cirka två veckor före utplanteringen är det bra att ha gödlat och mullberikat jorden ordentligt på den kommande växtplatsen, så de små plantorna får en bra start i livet. Därefter behöver inte de små plantorna någon mer gödning den första säsongen. Gödsla däremot inte småplantor som sätts ut i slutet av växtsäsongen. Låt inte plantorna få torka ut för mycket den första säsongen.

Lycka till!

